

HISTORIJSKI RAZVOJ MEĐUNARODNOG TRGOVAČKOG PRAVA

Pregledni naučni rad

UDK: 347.7

DOI 10.51558/2712-1178.2021.7.2.59

dr. sc. Kenad Osmanović
Ustavni sud Bosne i Hercegovine
e-mail: kenadosmanovic@gmail.com

SAŽETAK

U radu je prikazan historijski razvoj međunarodnog trgovačkog prava, koje je u svom razvoju prošlo kroz tri faze. Prva faza njegovog razvoja je srednjovjekovno lex mercatoria, odnosno korpus međunarodnih običaja i praksi koja su uređivala kozmopolitsku zajednicu trgovaca koji su putovali širom civilizovanog svijeta. U drugoj fazi, zbog jačanja nacionalne države, dolazi do inkorporisanja lex mercatoria u domaće trgovačke zakonike, kada ono prestaje biti internacionalnog karaktera, te biva korišteno kao instrument ekonomске politike svake od pojedinih država. Zbog razlika među zakonima koje su u tom procesu nastale, te globalizacije i povećanja ekonomskih aktivnosti, dolazi do zahtjeva za nastankom instrumenata na međunarodnom nivou koji će se primjenjivati isključivo na međunarodne trgovačke transakcije, jer domaći trgovački zakonici i sistem međunarodnog privatnog prava koji je trebao da odgovori na probleme sukoba zakona nisu mogli udovoljiti potrebama međunarodne trgovine u modernom svijetu. Takav povratak internacionalnom karakter trgovačkog prava koje se primjenjuje na transakcije sa međunarodnim elementom predstavlja treći fazu u njegovom razvoju.

Ključne riječi: međunarodno trgovačko pravo, lex mercatoria, harmonizacija

1. Uvodna razmatranja

U modernom smislu riječi, trgovačko pravo (*Commercial law; Droit commercial; Handelsrecht*), koje svoje korijene ima u trgovačkim običajima i praksama starih naroda, a naročito srednjovjekovnom pravu

trgovaca (*lex mercatoria*),¹ predstavlja skup pravnih pravila kojima se uređuju privatna prava i obaveze u transakcijama između profesionalaca, bilo da je riječ o trgovcima, finansijerima ili posrednicima.² U vezi sa navedenim, važno je istaći da trgovačko pravo ne obuhvata institucionalno, potrošačko ili javno pravo,³ a Furmston navodi kako:

„Centralnu ulogu u trgovačkom pravu zauzima kupovina i prodaja robe na veliko, te je ono isključivo u ovom obliku postojalo dugo vremena nakon što je izumljen novac kao sredstvo plaćanja. Kupci su dugo vremena plaćali gotovinom [i još uvijek to čine], no nakon određenog vremena se počinju razvijati i druga sredstva plaćanja, počevši od mjenica do različitih formi elektronskog transfera, uslijed čega trgovačko pravo počinje da obuhvata i načine plaćanja kao svoj važan dio. Konačno, s obzirom na to da se ogroman dio trgovačkih poslova obavlja uz učešće trećeg lica, treći segment trgovačkog prava neizostavno čine i pravila o zastupanju“.⁴

Kao posljedica niza različitih historijskih okolnosti o kojima će detaljnije biti riječ, nastalo je i međunarodno trgovačko pravo (*International trade/commercial law; Droit commercial international; Internationales handelsrecht*), koje predstavlja skup pravila kojima se uređuju trgovački odnosi privatopravne prirode koji uključuju različite zemlje.⁵ U izveštaju Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija (u daljem tekstu: UN) iz 1966. godine se kao primjeri pravnih oblasti koje potpadaju pod pojam međunarodnog trgovačkog prava navode međunarodna prodaja robe, vrijednosni papiri i bankarski komercijalni krediti, pravo međunarodnih trgovačkih poslova, osiguranje, transport robe, industrijsko vlasništvo i autorska prava, te trgovačka arbitraža.⁶

1 Goode, R. (1983.), *Commercial Law in the Next Millennium*, Sweet & Maxwell, London, 3.

2 Goode, R., Kronke, H., McKendrick, E. (eds.) (2015.), *Transnational Commercial Law - Texts, Cases and Materials*, Oxford University Press, Oxford, 12.

3 Ibid.

4 Furmston, M., *What is Commercial Law* u: Furmston, M., Chuah, J. (eds.), *Commercial Law*, Pearson Education, Harlow, 2013., 1.

5 Cordero-Moss, G. (2014.), *International Commercial Contracts: Applicable Sources and Enforceability*, Cambridge University Press, Cambridge, 2.

6 „Progressive Development of the Law of International Trade: Report of the Secretary-General of the United Nations“.

Međutim, moderno međunarodno trgovačko pravo nije međunarodno u smislu u kojem se ovaj pojam koristi za međunarodno javno pravo. Ono se, u suštini, ne primjenjuje na osnovu supranacionalnog autoriteta, već postoji samo na osnovu dopusta i dozvole nacionalnog suverena.⁷ Isto tako, međunarodno trgovačko pravo je potrebno razlikovati od međunarodnog ekonomskog prava, koje je dio međunarodnog javnog prava, dok ovo prvo sadrži norme privatnopravnog karaktera.⁸

Iako su sve podjele u ljudskoj prošlosti umjetnog karaktera, s obzirom da historija predstavlja neprekidan tok vremena, ipak ćemo, radi lakšeg izlaganja i razumijevanja, razvoj međunarodnogtrgovačkog prava predstaviti u tri odvojena dijela,⁹jer se općenito smatra da je međunarodno trgovačko pravo prošlo kroz tri faze svog razvoja.¹⁰

Ono se u srednjem vijeku javilo u formi *lex mercatoria*, korpusu međunarodnih običaja i praksi koja su uređivala kozmopolitsku zajednicu trgovaca koji su putovali širom civilizovanog svijeta. U tom periodu su postavljeni njegovi osnovni koncepti i instituti, te se ono od tada počinje posmatrati kao integrirani i razvijajući sistem prava.¹¹ Druga faza razvoja započinje sa nastankom nacionalne države u 17. vijeku i traje sve do 19. vijeka, a karakteriše je inkorporisanje *lex*

United Nations, 1966.,

https://www.jus.uio.no/lm/un.sgs.report.itl.development.1966/sisu_manifest.html, datum pristupa: 6. decembar 2020. godine.

- 7 Schmitthoff, C. M., *The Unification of the Law of International Trade* u: Cheng, C. (ed.), *Clive M. Schmitthoff's Select Essays on International Trade Law*, Martinus Nijhoff Publishers/Graham & Tortman, Dordrecht/Boston/London, 1988., 171-172.
- 8 Schmitthoff, C. M., *International Business Law: A New Law Merchant* u: Cheng, C. (ed.), *Clive M. Schmitthoff's Select Essays on International Trade Law*, Martinus Nijhoff Publishers/Graham & Tortman, Dordrecht/Boston/London, 1988., 20.
- 9 Trgovačko pravo je vjerovatno postojalo i ranije, u formi trgovačkih običaja i praksi starih naroda, no zbog toga što još uvijek nije bila dovoljno razvijena svijest o tome da se trgovačke transakcije razlikuju od onih koje to nisu, ono nije predmet interesovanja u ovom radu.
- 10 Goode, Kronke, McKendrick (n 2) 11-18; Schmitthoff (n 7) 21.
- 11 Berman, H. J. (1983.), *Law and Revolution - The Formation of the Western Legal Tradition*, Harvard University Press, Massachusetts, London, 332-333.

mercatoria u nacionalne pravne sisteme kada ono gubi svoj kozmopolitski karakter. Treća faza je započela u drugoj polovini 19. vijeka u kojoj se ponovo javlja svijest o potrebi za jedinstvenim pravom koje uređuje međunarodne trgovačke transakcije.

2. Srednjovjekovno *lex mercatoria*

Srednji vijek predstavlja period od oko 1000 godina, koji počinje u 5. vijeku sa padom Zapadnog Rimskog carstva i završava u 15. vijeku sa renesansom. Prvih nekoliko stoljeća ovog perioda se obično nazivaju mračnim dobom, kada je jednom veliko Rimsko carstvo, koje se prostiralo od sjeverne Afrike do Bliskog istoka i zapadne Evrope, bilo pregaženo pod uzastopnim valovima najezde germanskih plemena, Huna, muslimana, i drugih vanjskih osvajača. Evropsko društvo se zatvorilo, trgovina je oslabila i došlo je do razvoja feudalizma, a tek u 12. i 13. vijeku dolazi do buđenja od dugog perioda uspavanosti.¹² Ovaj srednjovjekovni period je obilježen značajnom mješavinom različitih vrsta prava i institucija, koji okupiraju isti prostor, ponekad suprostavljenih, ponekad nadopunjujućih, a uglavnom bez sveobuhvatne hijerarhije ili organizacije.¹³

Srednjovjekovno *lex mercatoria* je nazivano i „međunarodnim privatnim pravom srednjeg vijeka“, s obzirom na međunarodni karakter izvora iz kojih je nastalo i osoba na koje se odnosilo, te univerzalnošću njegovih osnovnih principa.¹⁴ Razvijali su ga Feničani, Grci, Rimljani, Arapi, i u konačnici italijanski trgovci, te se, zahvaljujući velikim trgovačkim sajmovima proširilo na sve zemlje Evrope.¹⁵ Ustanovljeni trgovački običaji su predstavljali osnovu srednjovjekovnog

12 Tamanaha, B. Z., „*Understanding Legal Pluralism: Past to Present, Local to Global*“, *Sydney Law Review*, vol. 30., br. 3/2007, 377.

13 Tamanaha (n 11) 378.

14 Mitchell, W. (1904.), *An Essay on the Early History of the law Merchant*, Cambridge University Press, Cambridge, 20-21.

15 Donahue, C. Jr., „*Medieval and Early Modern Lex Mercatoria: An Attempt at the Probatio Diabolica*“, *Chicago Journal of International Law*, vol. 5., br. 1/2004, 22; Drahotal, C. R., „*Contracting out of National Law: An Empirical Look at the New Law Merchant*“, *Notre Dame Law Review*, vol. 80., br. 2/2005, 526.

lex mercatoria, od kojih su mnogi drevnog porijekla,¹⁶ jer su samo oni običaji koji su bili „konstantni i koji su bili u stanju zadovoljiti različite grupe trgovaca mogli opstati“.¹⁷ Takvi običaji su, kako bi bili univerzalni i kako bi ih svi prihvatali, morali biti u uskoj vezi sa principima pravde, jednakosti i zdravog razuma.¹⁸ Tako Kozolchyk navodi:

„Univerzalnost određenih trgovačkih pravnih instituta nije proizvod slučajnosti ili kulturnog imperijalizma, već se ta univerzalnost širom trgovačkog svijeta zasniva na inkorporisanju najboljih trgovačkih praksi. One su dokazale svoju efikasnost i pravednost bez obzira na tržište na kojem su prvi put upotrijebljene, te su tako postale univerzalne pravne institucije i nužni pravni alati za značajan i dugotrajan ekonomski razvoj.“¹⁹

U vezi s tim je bitno napomenuti kako su, uprkos postojanju izvjesnih razlika od mjesta do mjesta, vodeći principi i najvažnija pravila svugdje bili isti, ili su bili na putu da to postanu.²⁰ Cjelokupna historija *lex mercatoria* u Evropi tokom srednjeg vijeka je karakteristična po konstantnoj težnji ka uniformnosti i uspješnom utvrđivanju novih pravnih principa,²¹ koja predstavlja odraz želje trgovaca uključenih u međunarodnu trgovinu za sigurnošću i predvidljivošću.²² Konačno, pod uticajem notara

16 Trakman, L. E., „From the Medieval Law Merchant to E-Merchant Law“, *The University of Toronto Law Journal*, vol. 53., br. 1/2003, 271.

17 Gillette, C. P., „Harmony and Stasis in Trade Usages for International Sales“, *Virginia Journal of International Law*, vol. 39., br. 1/1999, 708.

18 Trakman, L. E., „The Evolution of the Law Merchant: Our Commercial Heritage - Part I: Ancient and Medieval Law Merchant“, *Journal of Maritime Law and Commerce*, vol. 12., br. 1/1980, 9-10.

19 Kozolchyk, B., „Modernization of Commercial Law: International Uniformity and Economic Development“, *Brooklyn Journal of International Law*, vol. 34., br. 3/2009, 709.

20 Mitchell (n 13) 9-10.

21 Ibid, 157.

22 Lewis, D. L., „Testing the harmonisation and uniformity of the UNCITRAL model law on international commercial

(koji su do početka 13. vijeka postali izuzetno brojni i uticajni), u trgovačke je dokumente uveden stylus mercatorum, njihov uniformni jezik, čime dolazi do još veće uniformnosti lex mercatoria.²³

Posljedice pada Rima nisu podjednako uticale na sve dijelove Zapadnog carstva, a razarajući efekat njegovog raspada se mnogo više osjetio na sjeverozapadu Europe, nego na obalama Mediterana.²⁴ Aktivna trgovina na Mediteranu se nastavila u vizigotskoj i muslimanskoj Španiji, te u Italiji, gdje se razvijaju trgovачki gradovi-republike poput Đenove, Pize i Venecije, koja je do kraja desetog vijeka postala ozbiljan konkurent Konstantinopolju.²⁵ Na zapadu, trgovачke aktivnosti su postojale samo na ograničenom nivou. One nikad nisu u potpunosti izumrle, no profesionalni trgovci su bili prava rijetkost u zapadnoj Evropi, koju su s vremena na vrijeme posjećivali grčki, sirijski i jevrejski trgovci.²⁶

Kada su barbari osvojili Rim, to je dovelo i do raspada rimskog sistema univerzalne primjene prava na sve građane, pa pravo postaje personalnog karaktera. Tako je postojalo mnoštvo pravnih sistema koji su se primjenjivali na različite osobe: Franci bi živjeli u skladu sa franačkim pravom, Bavarci u skladu sa bavarskim, sveštenici u skladu sa crkvenim pravom itd.²⁷ U gradovima-republikama Italije, trgovci su bili posebna klasa na koju su se primjenjivali njihovi običaji, tzv. *lex mercatoria*, s obzirom na to da redovno građansko i kanonsko

arbitration“, doktorska disertacija, University of Leicester, 2015., 20.

23 Mitchell (n 13) 108.

24 Abu-Lughod, Janet L. (1989.), *Before European Hegemony: The World System AD 1250-1350*, Oxford University Press, New York, 43.

25 Hunt, S., Murray, J. M. (1999.), *A History of Business in Medieval Europe, 1200-1550*, Cambridge University Press, Cambridge, 24; Jacoby, D. (2018.), *Medieval Trade in the Eastern Mediterranean and Beyond*, Routledge, London, New York, 11.

26 Van Werveke, H., *The Rise of the Towns* u: Postan, M. M., Rich, E. E., Miller, E. (eds.), *The Cambridge Economic History of Europe: Economic Organization and Policies in the Middle Ages*, Cambridge University Press, Cambridge, 1965., 11; Berman (n 10) 332-333.

27 Volckart, O., Mangels, A., „Are the Roots of the Modern Lex Mercatoria Really Medieval?“, *Southern Economic Journal*, vol. 65, br. 3/1999, 427.

pravo nisu mogli da odgovore potrebama međunarodne trgovine.²⁸

Križarski ratovi su bili važan faktor u trgovačkom uzdizanju Venecije, Đenove, i brojnih drugih italijanskih gradova,²⁹ koji preuzimaju monopol nad trgovinom Mediteranom kojom su zadnja dva vijeka dominirali arapski trgovci.³⁰ U to doba se i u unutrašnjosti Evrope, paralelno sa povećanjem broja gradova, javlja i klasa profesionalnih trgovaca,³¹ a stalna trgovišta se na povoljnijim mjestima sa rastom trgovine razvijaju u međunarodne sajmove, među kojima su najpoznatiji oni u Šampanji u Francuskoj.³²

Razvoj srednjovjekovnog *lex mercatoria* stoji u uskoj vezi sa razvojem trgovine,³³ a vrlo često postojeća pravila koja svoju osnovu imaju u arapskom, rimskom,³⁴ grčkom ili feničkom pravu nisu mogla

28 Hourwich, I. A., „*The Evolution of Commercial Law*“, American Bar Association Journal, vol. 1., br. 2/1915, 74.

29 Ibid.

30 Trakman, L. E. (1983.), *The Law Merchant: The Evolution of Commercial Law*, Fred B. Rothman & Co., Littleton, 8.

31 Lopez, R. S. (1976.), *The Commercial Revolution of the Middle Ages, 950-1350*, Cambridge University Press, Cambridge, 86; Van der Wee, H., *Monetary, Credit and Banking Systems* u: Rich, E. E., Wilson, C. H. (eds.), *The Cambridge Economic History of Europe: The Economic Organization of Early Modern Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, 1977., 290.

32 Edwards, J., Ogilvie, S., „*What Lessons for Economic Development Can We Draw from the Champagne fairs?*“, Explorations in Economic History, vol. 49, br. 2/2012, 131; Benson, B. L., *Customary Commercial Law, Credibility, Contracting, and Credit in the High Middle Ages* u: Zywicki, T. J., Boettke, P. J. (eds.), *Research Handbook on Austrian Law and Economics*, Edward Elgar Publishing, Northampton, 2017., 129.

33 Benson, B. L., „*The Spontaneous Evolution of International Commercial Law*“, Southern Economic Journal, vol. 55., br. 1/1989, 645.

34 „Reći kako su osnovni koncepti i institucije modernog trgovačkog prava formirani u periodu između 11. i 12. vijeka ne ignorise dug koji njihovi kreatori imaju prema rimskom pravu koje je sadržano u tada novootkrivenim tekstovima Justinijana. Rimski tekstovi su sadržavali veoma sofisticiran set pravila za sklapanje ugovora različitih vrsta, uključujući novčani i robni zajam, zalog, prodaju, zakup, partnerstvo i mandat (forma zastupanja). Ova pravila, ipak nisu svjesno konceptualizirana; ona su klasificirana ali nisu izričito međusobno povezana jedna s drugim i nisu analizirana u svjetlu

da odgovore na probleme koji su se javili u Evropi krajem 11. i početkom 12. vijeka.³⁵ Među najvažnijim problemima u to doba su bili nedostatak novčanih sredstava i način podjele rizika među partnerima u trgovačkim putovanjima.³⁶ Tako se do kraja 14. vijeka razvijaju različite forme mjenica, depozitno bankarstvo,³⁷ te poslovne forme sa ograničenom odgovornošću, među kojima se naročito ističu *commenda* i *societas maris*.³⁸ Na osnovu prirodne selekcije, opstaju samo ona pravila i instituti pomoću kojih se na najefikasniji način rješava određeni problem, te se ona uz pomoć trgovaca prenose dalje, dobijajući tako univerzalni karakter.³⁹

Kako su trgovali i nastanjivali se u skoro svakom dijelu Evrope, italijanski su trgovci, inače smatrani za vezu istoka sa Evropom, sa sobom nosili svoje institute i običaje do novog boravišta. Naviknuti da im u Italiji u trgovačkim sporovima sudi trgovački sud u skladu sa *lex mercatoria*, oni su preferirali takvo postupanje i drugdje, tako da i u drugim gradovima širom Evrope nastaju posebni sudovi, koji su dotad postojali isključivo na sajmovima i trgovишima.⁴⁰ Lokalni vladari i prinčevi su podržavali osnivanje trgovačkih sudova i primjenu *lex mercatoria*, kako bi ohrabrili dolazak stranih trgovaca, jer je veći obim trgovine značio i porast njihovih prihoda,⁴¹ te su na taj način pomogli

opštih načela. Štaviše, nikakva svjesna distinkcija nije napravljena između trgovačkih ugovora na jednoj i netrgovačkih ugovora na drugoj strani, već su svi tretirani kao građanski ugovori." Berman (n 10) 339.

35 Benson (n 32) 647; Berman (n 10) 340; Epstein, R. A., „Reflections on the Historical Origins and Economic Structure of the Law Merchant“, Chicago Journal of International Law, vol. 5., br.1/2004, 1.

36 Hunt i Murray (n 24) 60-63.

37 Iako su izvjesni oblici bankarstva postojali i ranije, moderne banke su ipak proizvod srednjeg vijeka, koje su se proširile cijelom Evropom iz Firence. Kerr, C., „Origin and Development of the Law Merchant“, Virginia Law Review, vol.15, 1928/1929, 365.

38 Puga, D., Trefler, D., „International Trade and Institutional Change: Medieval Venice's Response to Globalization“, The Quarterly Journal of Economics, vol. 129., br. 2/2014, 768; Hunt i Murray (n24) 61.

39 Benson (n 32) 647-648.

40 Mitchell (n 13) 39 i 50-51.

41 Trakman (n 17) 6; Edwards (n 31) 132-141.

da se očuva njegov univerzalni karakter.⁴²

Tako engleski kralj Henry III u svojoj povelji iz 1268. godine propisuje da će „*o zahtjevima trgovaca biti odlučivano u gradovima i na sajmovima u skladu sa lex mercatoria*“.⁴³ Slično, engleski kralj Edward I u povelji *Carta Mercatoria* iz 1303. godine, kojom daje pravo stranim trgovcima da trguju u Engleskoj, naređuje svojim službenicima da „*brzo donose pravdu [...] u skladu sa lex mercatoria*“.⁴⁴

U Engleskoj su prvobitno nastali tzv. *piepowder* (dosl. prašnjavo stopalo, asocirajući na putujuće trgovce) sudovi, koji su uglavnom bili vezani za sajmove i trgovišta, a koje karakteriše velika neformalnost i brzina u postupanju; odluka treba biti donijeta toliko brzo, „*dok prasina ne otpadne s nogu*“.⁴⁵ Kasnije su se pojavili tzv. *staple* sudovi, koji su se nalazili u 15 velikih trgovачkih centara Engleske, Irske i Velsa, i koji su po izričitoj statutarnoj odredbi kralja Edwarda III, primjenjivali *lex mercatoria*, a ne domaće *common law*, dok su porote bile sačinjene uglavnom od trgovaca.⁴⁶ U jednom sporu iz 1473. godine koji se ticao zapljene robe, kraljevski sud *Star Chamber* je zaključio kako englesko pravo ne može biti primjenjeno na stranog trgovca, već se ima presuditi po „*prirodnom pravu, koje neki nazivaju lex mercatoria, i koje je univerzalno širom svijeta*“.⁴⁷

Zanimljiva je činjenica da je *lex mercatoria* nastavilo da inspiriše zakonodavce i sudove i u modernim vremenima. U vezi s tim Baird navodi da je osnovno polazište za Llewellyna, autora nacrta Jedno-

42 Berman (n 10) 343-344.

43 Ballard, A., Tait, J. (eds.) (1923.), *British Borough Charters 1216-1307*, Cambridge University Press, Cambridge, 149.

44 Keechang K. (2000.), *Aliens in Medieval Law: The Origins of Modern Citizenship*, Cambridge University Press, Cambridge, 38.

45 Scrutton, T. E., *General Survey of the History of the Law Merchant* u: Committee of the Association of American Law Schools (ed.), *Select Essays in Anglo-American Legal History*, Little, Brown, and Co., Boston, 1909., 12.

46 Bane, C. A., „*From Holt and Mansfield to Story to Llewellyn and Mentschikoff: The Progressive Development of Commercial Law*“, *University of Miami Law Review*, vol. 37., br. 3, 4, 5/1983, 353-354.

47 *Anonymous v Sheriff of London* (Star Chamber 1473.) iz Hall, H., Selden Society (eds.) (1930.), *Select cases concerning the Law merchant*, B. Quaritch, London.

obraznog trgovačkog zakonika Sjedinjenih Američkih Država⁴⁸ bilo srednjovjekovno *lex mercatoria*,⁴⁹ na koje se poziva i Vrhovni sud američke savezne države Sjeverna Dakota u odluci iz 1924. godine:

„[...] Lex mercatoria je sistem prava koji se ne oslanja isključivo na institucije i lokalne običaje bilo koje države, već se sastoji od određenih principa pravičnosti i trgovackih običaja koje su ustavili opšta praktičnost i osjećaj za pravdu da uređuje odnose između trgovaca i pomoraca u svim trgovackim zemljama civilizovanog svijeta.“⁵⁰

3. Inkorporisanje lex mercatoria u nacionalne pravne sisteme

Druga faza u razvoju modernog trgovackog prava započinje sa univerzalnim prihvatanjem ideje nacionalnog suvereniteta nakon Vestfalskog mira 1648. godine, koji se smatra krajem srednjovjekovnog univerzalizma i početkom modernog sistema čiji je osnov nacionalna država.⁵¹ Ona je trajala od 17. do 19. vijeka, a lex mercatoria je inkorporisano u nacionalne pravne sisteme; proces koji je, iako univerzalan, u različitim zemljama vođen zbog različitih razloga, na različit način i do različitog nivoa.⁵² To je period kada nastaje koncept

48 Uniform Commercial Code, <https://www.law.cornell.edu/ucc>, datum pristupa: 10. decembar 2020. godine.

49 Baird, D. G., „Llewellyn's Heirs“, Louisiana Law Review, vol. 62., br. 1/2002, 1290.

50 Bank of Conway v Starry (North Dakota Supreme Court 18. avgust 1924.), <https://casetext.com/case/bank-of-conway-v-starry>, datum pristupa: 6. decembar 2020. godine.

51 Kobrin, S. J., *Sovereignty@Bay: Globalization, Multinational Enterprise, and the International Political System* u:Rugman, A. M., Brewer, T. L. (eds.), *The Oxford Handbook of International Business*, Oxford University Press, Oxford, 2001., 184. Riječ je zapravo o ideji jedinstva između prava i države, odnosno teritorije na kojem se ona prostire, te da jedino država može biti izvor prava.

52 Schmitthoff (n 7) 22; Shumba, T., „Harmonising the Law of Sale in the Southern African Development Community (SADC): An Analysis of Selected Models“, doktorska disertacija, Stellenbosch University, 2014., 27.

moderne nacionalne države, koja teži ka tome da svi njeni građani budu podvrgnuti jednom pravu,⁵³ što zapravo predstavlja unutrašnju komponentu suvereniteta, tj. monopol nad donošenjem propisa na određenoj teritoriji, i u kojem dolazi do lokalizacije i nacionalizacije *lex mercatoria* i njegovih institucija.⁵⁴ Primjena prava po personalnom principu, koje je jedno od obilježja srednjeg vijeka predstavlja smetnju unutrašnjoj koheziji moderne države,⁵⁵ koja sve više preuzima kontrolu nad međunarodnim trgovackim aktivnostima, a trgovci prestaju biti posebna autonomna grupa, te njihovi sudovi bivaju inkorporisani u nacionalni pravni sistem.⁵⁶

Srednjovjekovno *lex mercatoria*, koje je do tog vremena bilo manje-više isto u Londonu, Parizu ili Veneciji,⁵⁷ ipak nije u potpunosti nestalo; ono je tokom ovog perioda postalo osnova domaćeg trgovackog prava koje se sada razvijalo u skladu sa nacionalnom politikom i državnim interesima.⁵⁸ Novo, nacionalizovano trgovacko pravo se, da bi zadovoljilo te interese, razvijalo na različit način u Engleskoj od onog u kontinentalnoj Evropi,⁵⁹ te na taj način dolazi do urušavanja njegove univerzalnosti koja je bila jedna od osnovnih karakteristika *lex mercatoria* u srednjem vijeku.⁶⁰

U Francuskoj je ovaj proces započeo donošenjem *Ordonansi sur le commerce* (1673.) i *sur le marine* (1681.), čiji su se temelji nalazili u *lex*

53 Cremades, B. M., Plehn, S. L., „*The New Lex Mercatoria and the Harmonization of the Laws of International Commercial Transactions*“, Boston University International Law Journal, vol.2., br. 1/1983, 320.

54 Cutler A. C. (2003.), *Private Power and Global Authority: Transnational Merchant Law in the Global Political Economy*, Cambridge University Press, Cambridge, 104-105.

55 Zimmermann, R., „*Civil Code and Civil Law: The ‘Europeanization’ of Private Law within the European Community and the Re-Emergence of a European Legal Science*“, Columbia Journal of European Law, vol. 1., br. 1/1994, 65.

56 Cutler (n 53) 104-105.

57 Schmithoff (n 7) 3.

58 Trakman, L. E., „*The Evolution of the Law Merchant: Our Commercial Heritage - Part II: The Modern Law Merchant*“, *Journal of Maritime Law and Commerce*, vol. 12., br. 1/1981, 153; Trakman (n 15) 267-279.

59 Ibid, 153.

60 Cutler (n 53) 104-105.

mercatoria. Njihova revizija je započeta 1787. godine, ali je prekinuta Buržoaskom revolucionom, da bi po njenom okončanju nastao Napoleonov *Code do commerce* iz 1807. godine, kao krajnji rezultat procesa inkorporacije, a čiji su osnovni principi bili sloboda ugovaranja i apsolutno pravo vlasništva.⁶¹

U periodu kada se Francuska već manifestirala kao nacionalna država, teritorij koji danas obuhvata Njemačku je bio rascjepkan na nekoliko desetina manjih država koje su sve na različit način inkorporisale *lex mercatoria* u svoje pravne sisteme. Tek će 1861. godine biti donijet jedinstveni trgovački zakonik *Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch*, koji je zamijenjen trgovačkim zakonom *Handelsgesetzbuch* iz 1897. godine.⁶²

U Engleskoj je *lex mercatoria* prvo bitno imalo manji uticaj na razvoj domaćeg trgovačkog prava nego što je to bio slučaj na kontinentu. Za vrijeme dok je *Chief Justice* bio Coke (1613-1616), posebni trgovački sudovi koji su do tad postojali su ukinuti, a njihovu nadležnost su preuzezeli *common law* sudovi.⁶³ Trgovci koji su se bavili međunarodnom trgovinom su bili podvrgnuti redovnom pravu zemlje, koje nije imalo sluha za njihove običaje i institute, čije bi postojanje morali dokazivati *secundum usum et consuetudinem mercatorum*, tj. u skladu sa praksom i običajima trgovaca, kao da je riječ o bilo kojem drugom običaju, što je bilo naročito teško i zahtjevalo je mnogo vremena.⁶⁴

Problem ovakvog postupanja je riješen pod predsjedanjem dva renomirana suca, Lorda Holta (1689-1710) i Lorda Mansfielda (1756-1788).⁶⁵ Lord Mansfield se zbog svog izuzetnog uticaja na proces stvaranja modernog engleskog trgovačkog prava koje svoju osnovu ima u *lex mercatoria* zasnovanom na običajima trgovaca sa kontinenta i iz Britanije, smatra njegovim ocem.⁶⁶ Njegova glavna teh-

61 Trakman (n 57) 155.

62 Ibid.

63 Isaacs, N., „The Merchant and His Law“, *The Journal of Political Economy*, vol. 23., br. 1/1915, 535.

64 Trakman (n 57) 155-157; Scrutton (n 44) 15.

65 Bane (n 45) 356.

66 Isaacs (n 62) 538; Schaffer, R., Agusti, F., Earle, B. (2009.), *International Business and its Environment*, South-Western CENGAGE Learning, Mason, 118.

nika je bila upotreba posebne porote sačinjene od trgovaca radi identifikacije trgovačkog običaja, s ciljem formiranja pravnog principa na kojem je on zasnovan, kako bi on mogao postati precedentom engleskog prava.⁶⁷ Postupajući na taj način, on je došao do zaključka kako su običaji i prakse trgovaca u svojoj osnovi isti širom Evrope.⁶⁸

4. Vraćanje idejama internacionalizma

Treću fazu razvoja, koja je započela u drugoj polovini 19. vijeka i traje do danas, karakteriše javljanje svijesti o tome da međunarodne trgovacketransakcije ne mogu biti tretirane na isti način kao i one domaće.⁶⁹ Globalizacija koja sa sobom nosi povećanje obima prekograničnih aktivnosti⁷⁰ i ekonomski međuzavisnosti,⁷¹ ali i broja i vrste ljudi koji su u nju uključeni (uvoznici i izvoznici robe, vlasnici brodova, pomorska osiguravajuća društva, komercijalni bankari, itd.) je dovela do shvatanja kako pravo namijenjeno za domaće transakcije nije uvijek adaptirano na način da udovolji i onim međunarodnim.⁷²

Tradicionalno su, u skladu sa vestfalskom koncepcijom uređenja svijeta, međunarodne trgovacke transakcije bile uređene domaćim pravom u različitim jurisdikcijama, što je vodilo do mnogih potencionalnih konflikata koji su trebali biti koordinisani pravilima međunarodnog privatnog prava. Međutim, ovaj model je nakon ogromnog

⁶⁷ Baker, J. H., „The Law Merchant and the Common Law before 1700“, *The Cambridge Law Journal*, vol. 38., br. 2/1979, 297.

⁶⁸ Burdick, F. M., „What is the Law Merchant“, *Columbia Law Review*, vol. 2., br. 7/1902, 481.

⁶⁹ Goode, Kronke, McKendrick (n 2) 17; Mazzacano, P. J., „Harmonizing Values, Not Laws: The CISG and the Benefits of a Neo-Realist Perspective“, *Nordic Journal of Commercial Law*, 2008, 14.

⁷⁰ Prema izvještaju Svjetske trgovinske organizacije (u daljem tekstu: WTO), izvoz robe u 2017. godini je iznosio 17.198, a uvoz 17.572 milijardi dolara, što je 100 puta više nego 1948. godine, dok godišnji rast izvoza u periodu od 2010. do 2018. godine iznosi više od 3%. „World Trade Statistical Review 2018“ (Geneva: World Trade Organization, 2018.) 120-22.

⁷¹ Schaffer, Agusti i Erle (n 65) 4.

⁷² Goode, Kronke, McKendrick (n 2) 17.

povećanja obima međunarodne trgovine, postao previše nezgrapan, skup i nepraktičan, naročito nakon dekolonizacije 1950-ih godina i činjenice da u svijetu postoji preko 200 različitih jurisdikcija,⁷³a pravnu nepredvidljivost⁷⁴ koja iz toga proizilazi uvećava činjenica da se pravila o sukobu zakona koja bi trebala da riješe navedeni problem vrlo često razlikuju od zemlje do zemlje.

Stoga je harmonizacija domaćih pravila na međunarodnom nivou pružila prirodni odgovor na ove izazove,⁷⁵s obzirom da je pravna različitost kontradiktorna sa pravom razuma, jer pravda zahtijeva koherentna i konzistentna pravila dostupna svima.⁷⁶

Napori za harmonizacijom sežu do 19. vijeka,⁷⁷ a među zagovaračima ovog procesa se naročito ističe Levi, engleski pravnik italijanskog porijekla koji je sačinio izuzetnu komparativnu studiju trgovačkog prava 59 zemalja svijeta, te je u vezi s tim uputio pismo prinцу Albertu, prinцу konsortu kraljice Viktorije sa prijedlogom za donošenje međunarodnog trgovačkog zakonika.⁷⁸

Međutim, realizacija ideja internacionalizma započinje tek u dvadesetom vijeku osnivanjem različitih organizacija na globalnom

-
- 73 Brodermann, E., „*The Impact of the UNIDROIT Principles on International Contract and Arbitration Practice - the Experience of a German Lawyer*“, Uniform Law Review, vol. 16., br. 1/2011, 589; De Ly, F., „*Sources of international sales law: an eclectic model*“, Journal of Law and Commerce, vol. 25., br. 1/2005, 1.
- 74 Pravna nepredvidljivost zapravo znači da u trenutku obavljanja transakcije sa međunarodnim elementom nije uvijek sigurno koje materijalno pravo će biti primjenjeno u konkretnom slučaju ukoliko dođe do spora između stranaka i kakav je njegov sadržaj. Bitno je napomenuti da se ovaj pojam u literaturi na engleskom jeziku uglavnom koristi kao „*legal uncertainty*“
- 75 Calliess, GP., Buchmann, I., „*Global commercial law between unity, pluralism, and competition: the case of the CISG*“, Uniform Law Review, vol. 21., br. 1/2016, 2.
- 76 Robinson, O. F. (2000.), *Thomas Glyn Watkin, An Historical Introduction to Modern Civil Law*, Ashgate Publishing, Aldershot, 130.
- 77 Faria, J. A. E., „*Diverting Paths or Stops along the Same Road - Thoughts on a New International Regime for Transport Documents*“, Elon Law Review, vol. 2., br. 1/2011, 1.
- 78 Goode, Kronke, McKendrick (n 2) 18-19.
-

i regionalnom nivou čiji je osnovni zadatak bio da se pomire međunarodne odgovornosti sa konceptom nacionalne države kroz harmonizaciju različitih oblasti privatnog prava, a među njima i trgovačkog prava.⁷⁹ Njihovim djelovanjem dolazi do nastanka instrumenata poput Konvencije UN o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe, Konvencije UN o zastari potraživanja u oblasti međunarodne prodaje robe, Konvencije UN o upotrebi elektronske komunikacije u međunarodnim ugovorima, itd., a koji su proizišli iz želje da se harmonizuju nacionalni propisi kako bi se smanjile razlike između njih.⁸⁰ Schmitthoff primjećuje značaj povratku idejama internacionalizma, koje karakteriše treću fazu razvoja trgovačkog prava na naročito upečatljiv način:

„Mnogi naši savremenici posmatraju spektakularni napredak nauke kao najveće čudo našeg vremena; ono je zasjenilo sve doprinose koje je naša generacija dala za napredak čovječanstva. I, opet, pitam se, da li će ista evaluacija moći biti primijenjena na sudu povijesti? Jer, kada razmišljamo o 14. i 15. vijeku, da li veću vrijednost dajemo izumu vatrenog oružja ili pokretima humanizma i renesanse koji su nemjerljivo obogatili ljudsko iskustvo? Kada razmišljamo o drugoj polovini 18. vijeka, da li više vrednujemo Wattovu parnu mašinu ili most od ljevanog željeza preko rijeke Severn, tehnička čuda njihovog vremena, od uticaja koji je Francuska revolucija imala na rođenje američke republike sačinjene na političkoj misli čovječanstva? Zbog toga može biti rečeno kako će naše vrijeme biti vrednovano kao izvanredno ne po mlaznom avionu ili atomskoj bombi, već po buđenju internacionalne svijesti.“⁸¹

Na globalnom nivou su tako nastale Haška konferencija za međunarodno privatno pravo,⁸² koja je osnovana 1893. godine sa misijom da radi na progresivnoj unifikaciji pravila privatnog međunarodnog prava; Međunarodni institut za unifikaciju privatnog prava (UNIDROIT),⁸³ osnovan kao pomoćni organ Lige nacija 1924. godine, a koji od

79 Ibid, 17.

80 Draškić M., Stanivuković, M. (2005.), *Ugovorno pravo međunarodne trgovine*, Službeni list SCG, Beograd, 18.

81 Schmitthoff (n 7) 170.

82 Hague Conference for International Private Law, <https://www.hcch.net/en/about>, datum pristupa: 17. decembar 2020. godine.

83 International Institute for the Unification of Private Law,

1940. godine ima status međunarodne organizacije; te Komisija Ujedinjenih nacija za međunarodno trgovačko pravo(UNCITRAL),⁸⁴koja je osnovana s ciljem promocije i rada na modernizaciji i harmonizaciji prava koje se odnosi na međunarodno poslovanje, a čiji je najvažniji rezultat rada Konvencija UN o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe.⁸⁵ Od spomenutih organizacija se po tome što je nisu osnovale države, već poslovni ljudi iz cijelog svijeta, kao i po tome što nema legislativnu funkciju, ali ipak donosi soft law pravila, razlikuje Međunarodna trgovačka komora (ICC),⁸⁶ koja je dala ogroman doprinos razvoju međunarodnog trgovačkog prava. Ona je sa radom započela 1919. godine, a njeni najvažniji produkti su Uniformna međunarodna pravila u trgovačkim poslovima,(INCOTERMS)⁸⁷i Uniformna pravila i običaji za dokumentarne kredite (UCP).⁸⁸Na regionalnom nivou, značajno je spomenuti Evropsku uniju Organizaciju za harmonizaciju poslovnog prava u Africi (OHADA),⁸⁹ koje su i same aktivne na doноšenju različitih instrumenata s ciljem olakšanja trgovine između njihovih država članica.

5. Zaključna razmatranja

Potrebno je da poznajemo historijski razvoj međunarodnog trgovačkog prava, s obzirom na to da u moderno doba spoznajemo stvari koje su u srednjem vijeku, ali i ranije, bile općeprihvećene: da se na međunarodne trgovačke transakcije ne mogu primjenjivati domaća

<https://www.unidroit.org/about-unidroit/overview>,
datum pristupa: 17. decembar 2020. godine.

84 United Nations Commission on International Trade Law,
<https://uncitral.un.org/en/about>, datum pristupa: 17. decembar 2020. godine.

85 United Nations Convention for the International Sale of Goods, Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, br. 10/1 iz 1984. godine.

86 International Chamber of Commerce, <https://iccwbo.org>, datum pristupa: 17. decembar 2020. godine.

87 International Commercial Terms.

88 Uniform Customs and Practices for Documentary Credits.

89 Organization for the Harmonization of Business Law in Africa, <https://www.ohada.org/index.php/en/>, datum pristupa: 9. decembar 2020. godine.

pravila, već pravo koje je univerzalnog karaktera. Tako danas, uslijed globalizacije i porasta međunarodne trgovine sve više dolazi do shvatanja kako međunarodne trgovačke transakcije zahtijevaju poseban način uređivanja, koji će imati u vidu specifičnosti sa kojim se međunarodni trgovci susreću kada trguju preko granice. Naime, pokazalo se da vestfalski sistem zasnovan na isključivom suverenitetu nacionalne države koji gubi iz vida da nisu sve transakcije domaćeg karaktera, te sistem međunarodnog privatnog prava koji je zamišljen da riješi problem sukoba zakona u slučaju trgovačkih transakcija sa međunarodnim elementom, nisu dovoljni.

Tako se kroz kreiranje međunarodnih instrumenata u trećoj fazi razvoja međunarodnog trgovačkog prava sve više okrećemo pravnim shvatanjima naših srednjovjekovnih predaka, ne zanemarujući pri tome ni iskustvo koje je stečeno u drugoj fazi: da je potreban balans između koncepta nacionalnog suvereniteta koji je dominantan u svijetu i realnosti globalizacije i ogromnog broja međunarodnih trgovačkih transakcija.

Literatura

1. Abu-Lughod, Janet L. (1989.), *Before European Hegemony: The World System AD 1250-1350*, Oxford University Press, New York
2. Anonymous v Sheriff of London (Star Chamber 1473.) iz Hall, H., Selden Society (eds.) (1930.), *Select cases concerning the Law merchant*, B. Quaritch, London
3. Baird, D. G., „Llewellyn's Heirs“, Louisiana Law Review, vol. 62., br. 1/2002
4. Baker, J. H., „The Law Merchant and the Common Law before 1700“, The Cambridge Law Journal, vol. 38., br. 2/1979
5. Ballard, A., Tait, J. (eds.) (1923.), *British Borough Charters 1216-1307*, Cambridge University Press, Cambridge
6. Bane, C. A., „From Holt and Mansfield to Story to Llewellyn and Mentschikoff: The Progressive Development of Commercial Law“, University of Miami Law Review, vol. 37., br. 3, 4, 5/1983

7. Bank of Conway v Starry (North Dakota Supreme Court 18. avgust 1924.), <https://casetext.com/case/bank-of-conway-v-stary>
8. Benson, B. L., *Customary Commercial Law, Credibility, Contracting, and Credit in the High Middle Ages* u: Zywicki, T. J., Boettke, P. J. (eds.), *Research Handbook on Austrian Law and Economics*, Edward Elgar Publishing, Northampton, 2017
9. Benson, B. L., „*The Spontaneous Evolution of International Commercial Law*“, *Southern Economic Journal*, vol. 55., br. 1/1989
10. Berman, H. J. (1983.), *Law and Revolution - The Formation of the Western Legal Tradition*, Harvard University Press, Massachusetts, London
11. Brodermann, E., „*The Impact of the UNIDROIT Principles on International Contract and Arbitration Practice - the Experience of a German Lawyer*“, *Uniform Law Review*, vol. 16., br. 1/2011, 589; De Ly, F., „*Sources of international sales law: an eclectic model*“, *Journal of Law and Commerce*, vol. 25., br. 1/2005
12. Burdick, F. M., „*What is the Law Merchant*“, *Columbia Law Review*, vol. 2., br. 7/1902,
13. Calliess, GP., Buchmann, I., „*Global commercial law between unity, pluralism, and competition: the case of the CISG*“, *Uniform Law Review*, vol. 21., br. 1/2016
14. Cordero-Moss, G. (2014.), *International Commercial Contracts: Applicable Sources and Enforceability*, Cambridge University Press, Cambridge
15. Cremades, B. M., Plehn, S. L., „*The New Lex Mercatoria and the Harmonization of the Laws of International Commercial Transactions*“, *Boston University International Law Journal*, vol.2., br. 1/1983
16. Cutler A. C. (2003.), *Private Power and Global Authority: Transnational Merchant Law in the Global Political Economy*, Cambridge University Press, Cambridge
17. Donahue, C. Jr., „*Medieval and Early Modern Lex Mercatoria: An Attempt at the Probatio Diabolica*“, *Chicago Journal of International Law*, vol. 5., br. 1/2004

18. Drahozal, C. R., „*Contracting out of National Law: An Empirical Look at the New Law Merchant*“, *Notre Dame Law Review*, vol. 80., br. 2/2005
19. Draškić M., Stanivuković, M. (2005.), *Ugovorno pravo međunarodne trgovine*, Službeni list SCG, Beograd
20. Edwards, J., Ogilvie, S., „*What Lessons for Economic Development Can We Draw from the Champagne fairs?*“, *Explorations in Economic History*, vol. 49, br. 2/2012, 131
21. Epstein, R. A., „*Reflections on the Historical Origins and Economic Structure of the Law Merchant*“, *Chicago Journal of International Law*, vol. 5., br.1/2004
22. Faria, J. A. E., „*Diverting Paths or Stops along the Same Road - Thoughts on a New International Regime for Transport Documents*“, *Elon Law Review*, vol. 2., br. 1/2011
23. Furmston, M., *What is Commercial Law* u: Furmston, M., Chuah, J. (eds.), *Commercial Law*, Pearson Education, Harlow, 2013
24. Gillette, C. P., „*Harmony and Stasis in Trade Usages for International Sales*“, *Virginia Journal of International Law*, vol. 39., br. 1/1999
25. Goode, R. (1983.), *Commercial Law in the Next Millennium*, Sweet & Maxwell, London
26. Goode, R., Kronke, H., McKendrick, E. (eds.) (2015.), *Transnational Commercial Law - Texts, Cases and Materials*, Oxford University Press, Oxford
27. Hourwich, I. A., „*The Evolution of Commercial Law*“, *American Bar Association Journal*, vol. 1., br. 2/1915
28. Hunt, S., Murray, J. M. (1999.), *A History of Business in Medieval Europe, 1200-1550*, Cambridge University Press, Cambridge, 24
29. Isaacs, N., „*The Merchant and His Law*“, *The Journal of Political Economy*, vol. 23., br. 1/1915
30. Jacoby, D. (2018.), *Medieval Trade in the Eastern Mediterranean and Beyond*, Routledge, London, New York
31. Keechang K. (2000.), *Aliens in Medieval Law: The Origins of Modern Citizenship*, Cambridge University Press, Cambridge

32. Kerr, C., „*Origin and Development of the Law Merchant*“, *Virginia Law Review*, vol. 15, 1928/1929
33. Kobrin, S. J., *Sovereignty@Bay: Globalization, Multinational Enterprise, and the International Political System* u: Rugman, A. M., Brewer, T. L. (eds.), *The Oxford Handbook of International Business*, Oxford University Press, Oxford, 2001
34. Kozolchyk, B., „*Modernization of Commercial Law: International Uniformity and Economic Development*“, *Brooklyn Journal of International Law*, vol. 34., br. 3/2009
35. Lewis, D. L., „Testing the harmonisation and uniformity of the UNCITRAL model law on international commercial arbitration“, doktorska disertacija, University of Leicester, 2015
36. Lopez, R. S. (1976.), *The Commercial Revolution of the Middle Ages, 950-1350*, Cambridge University Press, Cambridge, 86; Van der Wee, H., *Monetary, Credit and Banking Systems* u: Rich, E. E., Wilson, C. H. (eds.), *The Cambridge Economic History of Europe: The Economic Organization of Early Modern Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, 1977
37. Mazzacano, P. J., „*Harmonizing Values, Not Laws: The CISG and the Benefits of a Neo-Realist Perspective*“, *Nordic Journal of Commercial Law*, 2008
38. Mitchell, W. (1904.), *An Essay on the Early History of the law Merchant*, Cambridge University Press, Cambridge
39. „*Progressive Development of the Law of International Trade: Report of the Secretary-General of the United Nations*“. United Nations, 1966, https://www.jus.uio.no/lm/un.sg/report.itl.development.1966/sisu_manifest.html
40. Puga, D., Trefler, D., „*International Trade and Institutional Change: Medieval Venice's Response to Globalization*“, *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 129., br. 2/2014, 768
41. Robinson, O. F. (2000.), *Thomas Glyn Watkin, An Historical Introduction to Modern Civil Law*, Ashgate Publishing, Aldershot
42. Schaffer, R., Agusti, F., Earle, B. (2009.), *International Business and its Environment*, South-Western CENGAGE Learning, Mason

43. Schmitthoff, C. M., *International Business Law: A New Law Merchant* u: Cheng, C. (ed.), *Clive M. Schmitthoff's Select Essays on International Trade Law*, Martinus Nijhoff Publishers/Graham & Tortman, Dordrecht/Boston/London, 1988.
44. Schmitthoff, C. M., *The Unification of the Law of International Trade* u: Cheng, C. (ed.), *Clive M. Schmitthoff's Select Essays on International Trade Law*, Martinus Nijhoff Publishers/Graham & Tortman, Dordrecht/Boston/London, 1988.,
45. Shumba, T., „Harmonising the Law of Sale in the Southern African Development Community (SADC): An Analysis of Selected Models“, doktorska disertacija, Stellenbosch University, 2014
46. Tamanaha, B. Z., „*Understanding Legal Pluralism: Past to Present, Local to Global*“, Sydney Law Review, vol. 30., br. 3/2007
47. Trakman, L. E., „*The Evolution of the Law Merchant: Our Commercial Heritage - Part II: The Modern Law Merchant*“, Journal of Maritime Law and Commerce, vol. 12., br. 1/1981, 153
48. Trakman, L. E., „*From the Medieval Law Merchant to E-Merchant Law*“, The University of Toronto Law Journal, vol. 53., br. 1/2003
49. Trakman, L. E. (1983.), *The Law Merchant: The Evolution of Commercial Law*, Fred B. Rothman & Co., Littleton
50. Trakman, L. E., „*The Evolution of the Law Merchant: Our Commercial Heritage - Part I: Ancient and Medieval Law Merchant*“, Journal of Maritime Law and Commerce, vol. 12., br. 1/1980
51. Scruton, T. E., *General Survey of the History of the Law Merchant* u: Committee of the Association of American Law Schools (ed.), *Select Essays in Anglo-American Legal History*, Little, Brown, and Co., Boston, 1909
52. „World Trade Statistical Review 2018“ (Geneva: World Trade Organization, 2018.)

53. Van Werveke, H., *The Rise of the Towns* u: Postan, M. M., Rich, E. E., Miller, E. (eds.), *The Cambridge Economic History of Europe: Economic Organization and Policies in the Middle Ages*, Cambridge University Press, Cambridge, 1965.
54. Volckart, O., Mangels, A., „*Are the Roots of the Modern Lex Mercatoria Really Medieval?*“, *Southern Economic Journal*, vol. 65, br. 3/1999
55. Zimmermann, R., „*Civil Code and Civil Law: The ‘Europeanization’ of Private Law within the European Community and the Re-Emergence of a European Legal Science*“, *Columbia Journal of European Law*, vol. 1., br. 1/1994

HISTORICAL DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL COMMERCIAL LAW

Kenad Osmanović, PhD
Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina
e-mail: kenadosmanovic@gmail.com

SUMMARY

The paper presents historical development of the International commercial law, which has gone through three phases in its development. The first phase is the medieval lex mercatoria, a corpus of international usages and practices that governed the cosmopolitan community of merchants who traveled throughout the civilized world. In the second phase, due to the strengthening of the nation state, the lex mercatoria is incorporated into domestic commercial codes, when it loses its international character, and becomes an instrument of economic policy of each of the individual state. Due to the differences between laws that have arisen in this process, and globalization and increased economic activity, there was a demand for creation of instruments at the international level that will apply only to international commercial transactions, because domestic commercial codes and the system of private international law that should respond to the problems of conflict of laws could not meet the needs of international trade in the modern world. Such a return to the international character of commercial law applicable to transactions with an international element represents the third stage in its development.

Key words: International commercial law, lex mercatoria, harmonization

